

Maaseutupolitiikan kansalliset ja kansainväliset näkymät

Kolmekymmentä vuotta suomalaista maaseutupolitiikkaa takanamme, mutta millaisia aikoja edessämme? Vaikka asiasta voi esittää vain valistuneita arvauksia, lie nee tässäkin parasta lähteä siitä, mihin on tultu, eli nykytilasta. Maaseutupolitiikan areenoina tarkastelen kansallista kenttää ja EU:ta. Katsaus perustuu toimintaani tutkijana ja asiantuntijana niin kunnissa, keskushallinnon tasolla Suomessa kuin Euroopan unionissa. Tarjoan yhden tulkinnan nykytilasta ja tulevaisuudesta – siitä voi olla perustellusti eri mieltä.

Luon aluksi katsauksen maaseutupolitiikan kenttien ja keskeisten välineiden nykytilaan, sitten arvioin tulevien politiikkojen ja ohjelmien näkymiä, ja lopuksi tarkastelen muutostrendejä, jotka voivat potentiaalisesti muuttaa yhteiskunnan rakenteita maaseudun aseman kannalta ratkaisevalla tavalla. Siirtyminen fossiilisista raaka-aineista uusiutuvien raaka-aineiden käyttöön, monipaikkaisuus, työn ja tuotannon uudet muodot, digitalisaatio ja alustatalous sekä arktisen alueen taloudellisen ja geopoliittisen aseman vahvistuminen vaikuttavat myös alueelliseen työnjakoon ja sitä kautta vallanjakoihin. Puheenvuoroni päättyy pohdintaan tulevaisuuden maaseutupolitiikasta näiden trendien valossa.

Nykytila: tuhkasta nouseva Feniks – tai ainakin hengissä

Kansallisessa politiikassa resurssit ja maaseutupolitiikan asema on erinäisten ”vaaran vuosien” jälkeen saatu ainakin toistaiseksi vakautettua, mutta suuri osa edellisen hallituksen aikaisista resurssien leikkauksista on tällä erää jäänyt pysyviksi. Juuri tällä hetkellä maaseutupolitiikkaa ei kohdella juurikaan sen huonommin kuin muitakaan politiikanaloja. Koska nykyresurssit sen paremmin virkamiestehtäviin kuin investointeihin, kehittämiseen tai tutkimukseenkaan eivät ole riittävässä suhteessa maaseutupolitiikan tehtäviin, niitä on – alan terminologiassa pysyäksemme – kehitettävä jostakin lisää. Yhtäältä voidaan pyrkiä lisäämään määrärahoja, johon tarvitaan poliittinen päätös. Toinen tapa edetä on taktinen. Siinä suostutellaan jo olemassa olevia resursseja, kuten virkamiesten ja muiden toimijoiden työtä sekä rahoittajien varoja, maaseutupolitiikan edellyttämän työn suuntaan.

Politiikan toimijarepertuaari on viime vuosina laajentunut, mistä näkyvimpänä osoituksena on Maaseutupolitiikan neuvoston puheenjohtajuuden siirtyminen ministeritasolle. Merkittävämpää on kuitenkin muiden alojen kolmannen sektorin toimijoiden, kuten Marttaliiton, aktivoituminen

MANE:ssa, ja entistä tiiviimpi käytännön yhteistyö vanhojen kumppaneiden kanssa. Aiempaa harvakuisempien ja heikommin resursoitujen maaseutupolitiikan verkostojen toiminnassa on mukana uusia tahoja. Toimijapiiriä on haluttu laajentaa tavanomaisten maaseutu-epäiltyjen (*usual suspects*) ulkopuolelle myös itse MANE:ssa. On tietoisesti etsitty tasapainoa mahdollisimman laajan toimijakentän mobilisoimiseen hyötyjen ja haittojen välillä. Riskinä on laimea osallisuus ja asian viereen jämähtävä keskustelu.

Suomalaisen maaseutupolitiikan voima on ollut järjestäytyneessä ja toimintakykyisessä kolmannessa sektorissa. Erityisesti yhteys kylätoimintaan ja Leader-toimintaryhmiin on antanut maaseutupolitiikalle lihaksia, joita verkostomaisesti toimivalla, poikkihallinnollisella politiikalla harvoin on, ja mikä on antanut maaseutupolitiikalle aivan erilaisen kaikupohjan kuin mitä suomalaisella kaupunkipolitiikalla on tähän asti ollut. Kiinteässä yhteistyössä on luotu yhdessä välineitä ja saatu asiointia eteenpäin silloinkin, kun valtakunnan tason poliittinen tuki on ollut heikkoa. Toimintatapa on vaativa, ja lepää raskaasti toimijoiden oman motivaation varassa. Voisi myös sanoa, että siihen jos johonkin voi myös luottaa.

Työnjaon selkeytyminen ja tiivistyminen EU-osarahoitteen maaseutupolitiikan kanssa on vahvistanut maaseutupolitiikan toimintakykyä. Kulu-neella EU-ohjelmakaudella rahoituksia ja teemoja on synkronoitu, ja panostettu yhteiseen viestintään. Toisaalta maaseutupolitiikan pitkäaikaista rakenteellista ongelmaa ei ole saatu ratkaistua. Valtiosa rahoituksesta ohjautuu EU-osarahoitteen ohjelman sääntöjen mukaan, mutta Suomen laajan maaseudun kannalta hankalan suppeisiin ja tarkasti määritelyihin toimenpiteisiin. Laajan maaseutupolitiikan koko kirjosta pyritään huolehtimaan yhä heikommin resursoitun kansallisen politiikan välinein.

Maaseutupolitiikka on kansallisesti osa aluepolitiikkaa, jonka asema politiikan ja hallinnon kokonaisuudessa on heikentymistään heikentynyt jo pitkään. Tämä koskee jälleen sekä resursseja, mutta myös aluepolitiikan sijaintia ja prioriteettia keskuhallinnossa. Työ- ja elinkeinoministeriön isossa organisaatiossa, jossa politiikan pääpaino on elin-

keinoissa ja työllisyydessä, aluepolitiikka on menettänyt sekä itsenäisen osastonsa että laajan identiteettinsä, ja rajautuu entistä selvemmin yhdeksi elinkeinojen edistämisen haaraksi. Se on osoittautunut haasteelliseksi asemaksi kunnianhimoiselle aluepolitiikalle, ja sitä mukaa myös kaupunki-, maaseutu- ja saaristopolitiikalle. Aluepolitiikka ei ole palautettavissa pelkäksi elinkeinopolitiikaksi, siinä on kyse myös muista politiikan aloista sekä perustavaa laatua olevista tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden kysymyksistä. Alueiden kirjo ei myöskään keskittämällä haivu pois, päinvastoin, erot kärjistyvät.

Euroopan unionin maaseutupolitiikassa maaseudun kehittämisohjelma tarjoaa edelleen suhteellisen rajoittuneen ja maatalouslähtöisen paletin, mutta Suomi on neuvokkaalla soveltamisella pyrkinyt laventamaan sen kohdentumista vastaamaan paremmin maaseutua sellaisena kuin se meillä ilmenee. EU:n maatalouskomissaarivalinnat ovat olleet konservatiivisia siinä mielessä, että Corkin uudesta julistuksesta (Cork 2.0 2016) huolimatta avaukset maaseutupolitiikan uudistamiseksi ovat olleet vähissä – pääasiallinen kiinnostus on ollut vahvasti maataloudessa.

Maaseutupolitiikan kannalta merkittävä EU-lähtöinen innovaatio, LEADER-toimintaryhmätyö, on laajennettu myös Euroopan meri- ja kalatalousrahaston välineeksi. Suomi on pitkään ollut LEADER-työn kansainvälinen suunnannäyttävä. Työtä on kehitetty aikoinaan hurjin harppauksin, mutta nyt tulee vaikutelma, että eräät muut jäsenmaat, kuten Viro, ovat pystyneet kehittämään omia käytäntöjään nopeammin. Suomessa vaikeusasteet ovat käyneet vaativiksi, koska ilmeiset parannukset on jo aikaa tehty. Monet nyt esiin nostetut ideat edellyttäisivät LEADER:in toimeenpanon joustavoittamista, mikä on osoittautunut hankalaksi.

EU:n koheesiopolitiikan välineitä ovat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) sekä koheesiorahasto. Jälkimmäisen käyttämiseen Suomi ei ole vauraana jäsenenä oikeutettu, joten EU:n alue- ja rakennepolitiikka on meillä ESR:n ja EAKR:n varassa. Niillä on edistetty kestävästä kasvusta sekä parannettu työllisyyttä ja kilpailukykyä. Suomen

saama osuus näistä rahastoista laskee huomattavasti aiempaan kauteen verrattuna, mutta on edelleen suhteellisen korkea, jos sitä laskee asukasta kohden.

Kuluvalla kaudella painopiste on aiempaa vahvemmin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Suomen ohjelmien teemat – pk-yritysten kilpailukyky (EAKR), uuden tiedon ja osaamisen tuottaminen ja hyödyntäminen (EAKR), työllisyyden ja työvoiman liikkuvuus (ESR), koulutus, ammattitaito ja elinikäinen oppiminen (ESR) sekä sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta (ESR) – eivät lähtökohtaisesti eroa maaseutupolitiikan tavoitteista, vaan ovat hyvinkin lähellä sekä kansallisen että EU-osarahoitteen maaseutupolitiikan linjaa. Käytännössä työnjako on kuitenkin ollut melko selkeä niin, että maaseutuohjelman on katsottu olevan vastuussa näistä tavoitteista maaseudulla, EAKR ja ESR eivät Suomessa ole ensi sijassa maaseutupolitiikkaa, vaan niissä rahoitetut toimenpiteet koskevat joko suurempia aluekokonaisuuksia tai nimenomaan kaupunkialueita. Rahastojen välisellä kumppanuussopimuksella (Suomen kumppanuussopimus 2014) on tarkoitus taata ohjelmien täydentävyys ja yhteistyö ohjelmakauden aikana. Suomessa jo ensimmäisellä ohjelmakaudella 1990-luvulla omaksuttu menettely, joka pitää eri rahastot tiukasti erillään kunkin vastuuministeriön halussa on jo muodostunut niin sanotusti maan tavaksi. Ahvenanmaa on esimerkki päinvastaisesta menettelystä, jossa kaikkia EU-osarahoitteisia resursseja katsotaan kokonaisuutena. Vaikka mitataksaan on luonnollisesti erilainen, hyödyt ovat kiistattomat.

Mikä jäsentää puhetta lähiaikojen maaseutupolitiikasta?

Sekä Suomessa että EU:ssa on käynnissä isoja rakenteellisia muutoksia, jotka vaikuttavat tulevaisuuden maaseutupolitiikkaan. Kansallisesti edessä ovat maakunta- ja sote-uudistus, EU:ssa taas Ison-Britannian eroaminen unionista ja uusi ohjelmakausi, jolloin unionin rahoituskehys muuttuneen perusteellisesti.

Tähän asti yleinen oletus ja kanta Iso-Britannian erosta on ollut, että se huomioidaan täysinää-

räisenä rahoituskehysten kokonaistasossa, eli taso tulee laskemaan, ja varoja tullaan kohdentamaan uudelleen. Oletusta voi pitää realistisena, tosin toinen vaihtoehto, että nostetaan maakohtaisia jäsenmaksuja ja pidetään rahoitus entisellä tasolla tai lisätään sitä, on myös mahdollinen. Viime kädessä päätös budjetin suuruudesta on poliittinen. Ison nettomaksajan vetäytymisen seuraukset ovat joka tapauksessa mittavat.

Suomi, kuten muutkin jäsenmaat, tavoittelee suhteellisesti korkeampaa koheesiopolitiikan saantoa. Suomi on pitänyt esillä ajatusta, että rahoituksen kriteerejä, ehtoja ja niiden painotuksia tulisi muuttaa tukemaan entistä tehokkaammin kasvua lisäävien rakenneuudistusten toteuttamista ja muuttoliikkeeseen vastaamista. Muuttoliike on tällä hetkellä EU:n iso poliittinen kysymys, puhutaan sitten Euroopan ulkopuolelta suuntautuvasta, EU:n sisäisestä tai maiden sisäisestä muuttoliikkeestä. Välineitä on haettava sekä maahanmuuttoon että maastamuuttoon liittyviin kysymyksiin. Työvoimapulasta kärsivällä suomalaisella maaseudulla vaatimus työperäisen muuttoliikkeen lisäämisestä on jo ajankohtainen, mutta muuttoliikkeen noustessa entistä vahvemmin EU-osarahoitteisten ohjelmien teemaksi myös kansainväliseen suojeluun perustuvaa turvapaikka- ja kotouttamispolitiikkaa on syytä osata soveltaa maaseudunkin oloihin.

Itä- ja Pohjois-Suomen harvan asutuksen erityisasema, Itämeri, arktisuus ja EU:n ulkoraja Venäjään pysyvät vahvoina teemoina, kun Suomi neuvottelee tulevan ohjelmakauden alue- ja rakennerahastoista. Niillä kaikilla on selkeä yhteyttä maaseutuun, ja ne voisivat näkyä tulevalla ohjelmakaudella selvemminkin, ellei juuri haluta pitää kiinni siitä, että maaseutu hoidetaan pelkällä Maaseudun kehittämisohjelmalla. Kasvu, työllisyys ja osaaminen tuskin katoavat minnekään EU-politiikasta tai Suomen osarahoitteisten ohjelmien linjauksista. Päinvastoin, saattaa olla kiinnostusta vahvistaa niitä entisestään. On kuitenkin todennäköistä, että sosiaalinen koheesio tulee EU-politiikassa jatkossakin sisältämään toimia myös köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tässä on jälleen paikka muotoilla ne ”suomalaiseksi maaseuduksi” ja antaa ääni niille ihmisille,

yhteisöille ja alueille, jotka eivät ole samalla viivalla hyödyntämässä mahdollistavan alue- ja elinkeinopolitiikan välineitä.

On helppo tehdä hyvin valistunut arvaus, ja odottaa uudelta ohjelmakaudelta hallinnon keventämiseen ja yksinkertaistamiseen liittyviä tavoitteita. Vakavastikin ottaen koheesiopolitiikan yhteensopivuudessa muiden EU-ohjelmien ja -rahastojen kanssa olisi parannettavaa. Tässä vaiheessa ohjelmakauden valmistelua voimistuvat jälleen puheet, joissa vaaditaan eri ohjelmien ja rahastojen synergiaa. Komission Maatalouden pääosaston ja tieteen puiteohjelman, Horisontti 2020:n välinen yhteistyö hakujulistusten muotoilussa on ollut jo kuluvalle ohjelmakaudella tässä mielessä oireellista, ja sitä todennäköisesti lisätään jatkossa. Tällaiset työnjakojen muutokset ovat aina myös vallanjakojen muutoksia. Onko meillä (Euroopassa ja Suomessa) toimijoita, jotka pystyvät näkemään muutosten vaikutuksia maaseudulle, ja miten näistä mahdollisista uusista menettelyistä saataisiin aineksia parempaan maaseutupolitiikkaan?

Kun EU-politiikan mannerlaatat liikkuvat Brexitin seurauksena, avautuu politiikan pelitila, joka voi johtaa perustavaa laatua olevaan EU:n politiikkojen uudelleenkirjoitukseen. Kun rahaa on entistä vähemmän ja esimerkiksi sisäinen ja ulkoinen turvallisuus nousevat EU-politiikan keskeisiksi kysymyksiksi, on vaikea puolustaa maatalouspolitiikan nykyisenkaltaista resursointia unionissa. Jos ja kun tästä(kin) syystä yhteistä maatalouspolitiikkaa uudistetaan, maaseudun kehittäminen saatetaan jälleen pyrkiä siirtämään osaksi alue- ja rakennepolitiikkaa. Toinen vaihtoehto – ei yhtään se parempi – on pitää maaseutuasiat edelleen DG Agrin alla, mutta kohdistaa kaikki yhteisen maatalouspolitiikan leikkauspaineet maaseututoimiin. Valitettavasti tällä ajatuksella on paljon kannattajia, sillä maaseutu on edelleen monelle EU-toimijalle yhtä kuin maatalous. Lievempi versio samasta ajattelutavasta on, että esimerkiksi maaseudun yritystuet rajattaisiin vain maataloille, niiden yritystoiminnan monipuolistamiseen. Toivottavasti tätä päätöstä ei tehdä ennen kuin katsotaan, mitä tutkimuksella ja viranomaistiedolla on sanottavaa nykyajan maaseudun yritys- ja elinkeinorakenteesta.

Jopa ilman Brexitiä vuoden 2020 jälkeiselle ajalle on odotettu muutoksia EU-politiikkaan. Yhteisessä maatalouspolitiikassa radikaalista uudistuksesta puhuttiin jo 2010, mutta kuluvalle ohjelmakaudelle tuli eräänlainen ylimenokausi ennen suurta muutosta. Brexitin tapahduttua ei enää ole kyse siitä, tuleeko muutos, vaan pikemminkin, mihin suuntaan se vie. Yhä vaikutusvaltaisemmilta tahoilta vaaditaan, että ilmastonmuutos, ympäristön tila ja epäterveellisestä ruokavaliosta johtuvat elintasosairaudet edellyttävät globaalin ruokaketjun järjestämistä kokonaan uusista lähtökohdista. On siirryttävä kestäviin viljelymenetelmiin, kasvipohjaiseen ruokavalioon ja oikeudenmukaisempaan globaaleihin elintarvikemarkkinoihin.

Keväällä 2018 komissio järjesti Brysselissä ns. korkean tason maatalous- ja tutkimuskonferenssin (AgriResearch Conference 2018), jollaisia on yleensä ollut vähintään yksi ohjelmakautta kohden. Tilaisuus yllätti kokeneet kävijät radikaaliudellaan – yleensä niissä dominoi melko konservatiivinen osallistuja- ja puhujajoukko. Istuvien komissaarien puheet olivat vielä varovaisia, kun taas perustavanlaatuisia kritiikkiä ja välitöntä vaatimusta suunnanmuutoksiin esitti muiden muassa entinen ympäristökomissaari Janez Potocnik (2018).

Potocnikin mukaan globaalin ruokajärjestelmän talousmallia vaivaa lähtökohtaisesti ympäristön, talouden ja yhteiskunnan epätasapaino, mikä edellyttää välittömästi muutoksia kaikilta elintarvikeketjun toimijoilta. Näitä puheenvuoroja on toki kuultu aiemminkin, ja argumentteja, joiden mukaan ruoka aiheuttaa vuosittain moninkertaisesti enemmän sairauskuluja kuin koko globaalin elintarvikeketjun arvo on. Utta on tämän puheen tuominen EU-politiikan konservatiiviseen ytimeen. Kun tiedetään elintarvikealan suurten yritysten valta ja painostuskyky, tällaiset avaukset ovat rohkeita tilanteessa, jossa oli selvästi kyse uuteen ohjelmakauteen valmistautumisesta.

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka on tällä hetkellä jäsentymässä entistä selvemmin ruuan kautta. Keskeistä ei ole enää ”tuottaa kohtuuhintaisia tuotteita kuluttajille niin, että tuottajien tulot turvataan”, kuten yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteissa edelleen luvataan. Ruoka itse on

politisoitunut: sillä on hiilijalanjälki ja se käy kehomme läpi terveytemme kustannuksella tai tukena. Ruoaksi voidaan määritellä sellaista, mikä on aiemmin yritetty hygienian nimissä häätää eurooppalaisista keittiöistä, kuten toukat ja hyönteiset. Uusi ruoka saattaa myös katkaista ikiaikaisen yhteyden maatalouden ja maaseudun välillä. Kaupunkimaatalous ei ehkä tuotantomäärissä pysty syrjäyttämään maaseudun asemaa, mutta ajattelua se muokkaa jo nyt. Ruokalähtöiset argumentit tulevat jäsentämään maatalouspolitiikkaa aiempaa selvemmin, eikä se jää trendiksi.

Kansallisesti ruokaa merkittävämpi politiikan ilmiö maaseutupolitiikan kannalta on maakuntaja sote-uudistus, yksinkertaisesti jo mittakaavansa vuoksi. Jos ja kun uudistus jossain muodossaan ja jossakin vaiheessa tapahtuu, sitä saatetaan verrata itsenäisyyden ajan suurimpiin yhteiskunnallisiin reformeihin. Perusteellista arviota uudistusten maaseutuvaikutuksista ei ole tehty, niin kuin ei ole tehty yksityiskohtaisia arvioita vaikutuksista muillakaan ulottuvuuksilla. Osa ehdotuksista voisi vahvistaa maaseutua, esimerkiksi jos sote-palvelujen tuottaminen saataisiin vietyä lähemmäs niiden käyttäjiä myös kylissä, kyläläisten osin itse tuottamina lähipalveluina. Toistaiseksi uudistusten muotoilussa ei ole ollut havaittavissa maaseutupoliittista kunnianhimoa. Sote-palveluissa huonoin mahdollinen lopputulos on se, että palvelujen tuottamisesta vastuussa oleva taho järjestää ne jonnekin, missä ne eivät ole maaseudulla asuvien saavutettavissa.

Maakuntauudistus voi vahvistaa paikkaperustaista politiikkaa ja kehittämistä, mutta se saattaa yhtä hyvin antaa keskuskaupungeille vapaat kädet järjestää maakunta palvelemaan omaa etuaan ilman, että valtakunnan tasolta vahditaan alueellisen tasapuolisuuden toteutumista. Jokin nykyisten MYR:ien eli maakunnan yhteistyöryhmien tapainen lakisäateinen toimielin, joka linjaa maakunnan kehittämistä ja EU-tukien jakoa alueellaan, on yksi mahdollinen ratkaisu. Sillä pitää kuitenkin olla myös todellista sananvaltaa.

Sote- ja maakuntauudistus on aikaansaanut enemmän kaupunki- kuin maaseutupoliittista liikehdintää. Suomalaisessa kaupunkipolitiikassa on pitkään ollut matala profiili, eikä siihen ole mis-

sään vaiheessa pyritty mobilisoimaan suuria joukkoja – päinvastoin, se on pidetty pienen piirin käsissä. Myöskään kaupunkitutkimus ei ole saanut vastaavaa asemaa kaupunkipolitiikan tukena kuin maaseutupolitiikassa. Osin tästä syystä maaseutu-kaupunki-vuorovaikutuksen tutkimuskaan ei ole johtanut kummoisiin tuloksiin. Tältä kentältä on lupa odottaa lähitulevaisuudessa huomattavasti enemmän. Mikäli kaupunkipolitiikka vapautuu nopeasti Helsinki-keskeisyydestään ja -vetoisuudesta, maaseutupolitiikkakin voi alkaa näyttäytyä uudessa valossa. Millaisia kaupunkeja Suomeen halutaan, millaisiksi niiden halutaan kehittyvän, ja millaista on suomalainen kaupunkilaisuus?

OECD:n uusi maaseutupolitiikka

OECD on perinteisesti vienyt maaseutupolitiikkaa kansainvälisillä areenoilla eteenpäin maaseutualueen, ei maatalouden kehittämisen ehdoilla, mikä on erottanut sen selvästi EU:n maaseutuajattelusta. OECD (2018), jonka kytkennät talouden kehitykseen ja kasvuun ovat edelleen ilmeiset, kehottaa asettamaan maaseutupolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi sosiaalisen, taloudellisen ja ympäristön hyvinvoinnin, mutta pitää maaseudun kehittämisen lähtökohtana paikkaperustaisuutta – on tunnistettava yhteisöjen erilaiset olosuhteet ja tarpeet. OECD:n (emt.) ajattelun mukaan paikkaperustaisuus lisää politiikkojen täydentävyyttä ja yhdensuuntaisuutta ja jättää tilaa paikallisille kokeiluille, joilla taas voidaan parantaa politiikkojen synergiaa. Paikkaperustaisuutta OECD puolustaa myös sillä, että se edistää pitkällä tähtäyksellä politiikkojen muotoilua ja toteuttamista sekä yhdensuuntaisuutta maaseutu-, sektori-, alue- ja kansallisen politiikan tavoitteiden välillä hallinnontasojen ja julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön kautta.

Maaseutupolitiikassa tulisi OECD:n mukaan kehittää maaseudun ja kaupunkien välisiä yhteyksiä aluetalouden, palvelujenjärjestämisen tehokkuuden ja asukkaiden elämänlaadun kehittämiseksi. Lisäksi tulisi voimaannuttaa yhteisöjä ja vahvistaa yhteisöjen proaktiivista roolia ilmastomuutoksen torjunnassa ja siihen sopeutumisessa varmistuen kestävyys maaseudulla.

OECD:n lanseeraama maaseudun kehittäminen malli, ”Rural 3.0” (OECD 2018), määrittelee maaseutupolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi kilpailukyyn ja tuottavuuden lisäämisen, jotta maaseutalueilla voidaan edistää sosiaalista, taloudellista ja ympäristön hyvinvointia. Tämä muotoilu nousee luontevasti OECD:n lähtökohdista, jotka liittyvät taloudellisen kasvun tavoitteluun. Tuottavuuden kasvu nähdään kriittisenä tekijänä maaseudun tulevalle hyvinvoinnille. Osallistuminen globaaleille markkinoille on avainasemassa, jotta maaseutalueiden kasvupotentiaali voitaisiin realisoida. OECD:lle tulevaisuuden maaseutupolitiikan ytimessä on mahdollistava toimintaympäristö, jotta maaseudun vahvuuksia ja mahdollisuuksia voidaan hyödyntää. Välineinä toimivat mm. laajakaistayhteydet. Mahdollistava toimintaympäristö edellyttää avaintoimijoita, jotka katalysoivat ideoita ja lisäävät tietoa, tuttuja elementtejä suomalaisestakin elinkeinojen edistämispolitiikasta. OECD:n Rural 3 -mallin mukaan maaseudulla tarvitaan älykkäitä kyliä ja älykästä erikoistumista, verkostoitumista ja monitoimijuutta sekä vertaisoppimista. Niin sosiaaliset, ympäristölliset kuin teknisetkin innovaatiot ovat tärkeitä, maaseudun ja kaupunkien välisiä liittymäpintoja unohtamatta.

Vaikka OECD pysyy tiukasti taloudellista kasvua vaalivissa lähtökohdissaan, ”Maaseutu 3.0” -mallissa on uutena ”*low-density economy*” -käsite. ”Matalan tiheyden talous” nousee paikkaperustaisesta ajattelusta ja siinä tunnistetaan, että maaseudun talous on perustavalla tavalla erilainen kuin kaupunkien talous. Siksi maaseutupolitiikan käyttöön on räätälöitävä erilaisia politiikkavälineitä, jotka resonovat alueiden erilaisten kasvumahdollisuuksien ja esteiden kanssa. OECD:n tapauksessa ne palautuvat investointeihin edellä mainittuihin inhimilliseen pääomaan, infrastruktuuriin ja innovaatioihin, koska ne ovat kaikilla alueilla kasvua mahdollistavia tekijöitä, eli politiikkatoimien osalta tarjolla ei välttämättä ole mitään uutta, talouden piirteitä kuvaavaa termiä lukuun ottamatta.

Samassa yhteydessä OECD:n edustajat ovat kuitenkin puhuneet siitä, miten arvon pitäisi jäädä paikallistalouteen, eli ”*retain value locally*”. Se tar-

joaa huomattavasti enemmän nykytilannetta järkevyyttä aineksia, etenkin, jos kehotusta toteutetaan johdonmukaisesti ja se pyritään laajentamaan koskemaan kaikkea rahan ja arvon liikettä. Kehotuksen voi ymmärtää pyrkimyksenä paikalliseen kiertotalouteen, josta valuu mahdollisimman vähän arvoa tai rahaa paikallistalouden ulkopuolelle. Paikallistalous pyrittäisiin järjestämään yhteistoiminnalla niin, että materiaali- ja energivirrat sekä tuotteet kiertäisivät alueella tuotannosta kulutukseen ja mahdollisuuksien mukaan takaisin tuotantoon. Käytettäisiin ensisijaisesti paikallisia tuotteita ja palveluksia.

Mikäli tähän liitettäisiin paikallinen raha, paikallistalous vahvistuisi huomattavasti enemmän. Jos palkkansa saisi vaikkapa ”sysminä”, joka olisi käypää valuuttaa vain Sysmässä, aluetalousvaikutus olisi taattu (ks. ”Nyt Sysmässä on myös oma raha, sysmä!” 2017). Jos tästä otetaan tulevaisuudessa askel eteenpäin, ”sysmillä” käydystä vaihdannasta voitaisiin kerätä pelkkä paikallisvero yleisen arvonlisäveron sijasta. Nykyäänhän jokainen laillisesti suoritettu kauppa paikallisten kesken ”vuotaa” vähintään alv:n verran paikallistalouden ulkopuolelle. ”Sysmille” voitaisiin myös perustaa oma pankki ja vakuutuslaitos, jolloin lainojen korot ja vakuutustoiminnan voittokin jäisivät paikallistalouteen, ja sen kautta voitaisiin tehdä paikallisia sijoituksia. Pankkien ja muiden rahalaitosten keskittyminen valtakunnallisesti ja kansainvälisesti imee tasaisen tehokkaasti pääomia paikallistaludesta aina, kun jokin rahaan liittyvä transaktio tapahtuu. ”Sysmät” eivät hengi välttämättä pelkkää nurkkakuntaisuutta, sillä niiden ohessa kauppa, muu vaihto ja rahaan liittyvä toiminta tapahtuisi ulkopuolisten kanssa edelleen euroilla, ja niistä maksettaisiin tavalliset verot. Näillä menettelyillä vain korjattaisiin sitä epäsuhtaa ja vallan vinoutta, johon taloudellisten toimintojen keskittäminen on paikallistaloudet alistanut.

Arvon jättäminen paikallistalouteen ei ole vain maaseutukontekstissa houkutteleva vaihtoehto, vaan samaa menettelyä voidaan edistää myös muista, eikä vähiten laajasti ymmärretyn kestävyysnäkökulmasta. Se on omiaan tekemään näkyväksi kiertotalouden logiikan ja luonnonvarojen kestävästä käytön. Sen avulla kuluttaja tietää

nykyistä läpinäkyvämmiin, mitä hänen ostamansa tuotteen tai palvelun valmistaminen on käyttäenössä tarkoittanut. Idea ei ole sinänsä uusi, mutta jos se päätyy OECD:n välineistöön, kyse ei ole enää marginaalisena tai radikaalina pidetystä ajattelusta. Kun vastaavia ajatuksia esitettiin 1980-luvulla, ne jäivät irrallisiksi materiaalisesta tuotannosta, ja ne leimattiin helposti pienten ryhmien utopioiksi. Kun ne 2000-luvulla ovat nousseet uudelleen keskusteluun, ympäröivä maailma on toisenlainen, ja arvon pitäminen paikallistaloudessa kytkeytyy luontevasti muihin kestävyystavoitteisiin. Yleinen epävarmuus taloudesta ja turvallisuudesta saattaa niin ikään lisätä tällaisen talousajattelun suosiota.

Tulevaisuus ja maaseutupolitiikka – kolme skenaariota

Katsauksen lopuksi kokoan maaseutupolitiikan näkymiä erilaisista tulevaisuuden aineksista tulevaisuudentutkimuksesta tutulla kolmen skenaarion menettelyllä, jota esimerkiksi Irene ja Tuomas Kuhmonen (2015) ovat soveltaneet maaseudun kehitykseen ja josta esittelemäni näkymät ovat saaneet aineksia samoin kuin jo lähes kymmenen vuoden takaisesta arviostani alueiden tulevaisuudesta (Vihinen 2010) Skenaariot olen tähän luonnostellut vapaalla kädellä, eikä niiden takana ole systemaattista ennakkointityötä.

Siirtomaa

Aloitin synkimmästä näkymästä, jossa maaseudusta on tullut siirtomaa-aluetta. Siihen suhtaudutaan välineellisesti lähinnä raaka-aineiden, kuten mineraalien ja biotalouden tarvitsemien massojen lähteenä. Kaivosteollisuus ja biotalous ovat kansainvälisten ja monikansallisten yritysten käsissä, ja paikalliset yritykset toimivat pitkän tuotantoketjun alimmaisina, aliurakoitsijoina, joilla on hyvin vähän sanavaltaa omaan osuuteensa. Maaseudun työpaikat liittyvät raaka-aineiden hankintaan ja kuljetuksiin, jalostus tapahtuu muualla, suureksi osaksi Suomen rajojen ulkopuolella. Kansainvälisen talouden suuret toimijat ja vaihtelevat suhdanteet sanelevat työpaikkojen määrää ja kohtaloa.

Työpaikat ovat epävarmoja ja aluetaloudet haavoittuvia.

Siirtomaa-skenaariossa maaseudun arvo rakentuu ensisijassa välittömästi ja konkreettisesti myytävissä olevan raaka-aineen varaan. Se myydään bulkkitavaran markkinoille, joita hallitsevat muuttamat isot ostajat. Raaka-aineen myyjän asema on heikko, ja Suomi joutuu tinkimään omista ympäristönormeistaan, jotta raaka-aineemme kävisi kaupan kansainvälisillä markkinoilla. Monikansallisten yritysten lisäksi painetta rakentuu myös kansainvälisestä politiikasta ja valta-asetelmista, sillä erityisesti Kiina on merkittävä raaka-aineiden ostaja, joka ostaa maa-alueita ja sijoittaa suoraan raaka-aineita louhiviin laitoksiin myös Suomen maaseudulla.

Siirtomaa-skenaariossa suomalaiset eivät näe maaseudulla erityistä arvoa raaka-aineiden lisäksi. Kiinnostus maaseutua kohtaan on vähäistä, sen kehittäminen on lopetettu muussa kuin ulkopuolelta tulevan taloudellisen hyödyntämisen mielessä. Palvelut on keskitetty ja ihmisten odotetaan siirtyvän niiden äärelle. Mikäli mahdollista, maaseudulla työskenteleminen pyritään järjestämään kaupunkialueilta käsin. Infrastruktuuria kehitetään raaka-aineiden hyödyntämistä ja poiskuljettamista silmällä pitäen. Teitä ja muita yhteyksiä rakennetaan ja ylläpidetään vain sen verran ja siksi aikaa, kuin on todennäköistä, että toimintaa alueella tulee olemaan. Erityisesti tämä koskee kaivos-alueita, joiden toiminta-aika lasketaan tarkasti infrastruktuurin optimoimiseksi, sillä toiminta ei tule olemaan pitkäaikaista. Maatalous on supistunut ja tuotanto keskittynyt harvoille, hyvin suurille tiloille, jotka sijaitsevat joko lähellä kulutuskeskuksia, tai autioituvilla alueilla heikkojen yhteyksien takana. Ne joutuvat itse huolehtimaan yhä kasvavasta osasta käyttämäänsä infrastruktuuria.

Kun infrastruktuuri on rakennettu raaka-aineille perustuvalla elinkeinoelämälle eikä asukkaiden toiminnallisille tarpeille, palvelut ja yhteydet ovat rapautuneet heikentäen saavutettavuutta. Maaseudulle muuttaminen vaatii erityistä siviilirohkeutta, ja siihen liittyy paljon epävarmuutta. Myös monipaikainen asuminen on vähentynyt maaseudun toiminnallisuuden heikennyttyä. Ihmiset eivät jaksa puolustaa yhteisöjään, ja maaseudun kansalaistoiminta

on hiipunut. Suuret päätökset tehdään kaukana niiltä areenoilta, joihin kansalainen voi vaikuttaa. On menetetty usko demokraattisten päätöksenteon vaikutukseen ja oikeudenmukaiseen toimintaan. Ihmiset syrjäytyvät tai viehättyvät ääriilikkeistä.

Sekä EU:n että kansallisesta aluepolitiikasta on tullut elinkeinopolitiikkaa, ja alueiden työnjaossa maaseutu nähdään kapeasti materiaalistensa kautta, sen toiminnalliseen kykyyn ei luoteta. Jotkut maaseutualueet kuitenkin hyötyvät ainakin väliaikaisesti asemastaan, mutta ovat siinä määrin epävarmassa tilanteessa, että hakevat kumppaninsa mieluummin muilta kuin toisilta maaseutualueilta, jotka vaikuttavat vielä heikommilta. Poliittista uraa haluavien ei kannata nostaa maaseutuasioita esille, vaikka epäkohtia tunnistaisivatkin, sillä maaseututeemoilla ei vaaleja voiteta.

Raaka-aineita tuottavaksi siirtomaa-alueeksi taantunut maaseutu ei ole vaarassa kadota, onhan se maantieteellinen tosiasia edelleen. Sen muut ulottuvuudet on kuitenkin suljettu, sen infrastruktuuri ajautuu ja ajetaan alas, ja ympäristöä laiminlyödään, mikä heikentää tulevaisuudennäkymiä entisestään. Sinne voi syntyä yksittäisiä aktiivisia vaihtoehtoratkaisuja hakevia yksilöitä ja ryhmiä, mutta niiden viestiä on vaikea viedä taloudessa ja politiikassa eteenpäin.

Jatketaan nykytilaa

Toisessa skenaariossa ei tapahdu suuria muutoksia nykytilaan nähden, vaan jatketaan vakiintuneilla kehityspoluilla. Kunnat ja mahdolliset uudet maakunnat keskittävät palveluja ja omia rakenteitaan. Budjettimomentikohtaisella logiikalla ja laskennallisiin kustannuksiin perustuvilla argumenteilla valtuustoissa saadaan läpi vaihtoehtottomilta kuulostavia ratkaisuja, jotka ohentavat kylien toiminnallista pohjaa. Missään maaseutu- tai aluepolitiikassa ohjelmassa ei tätä tavoitetta aseteta, mutta päätös päätökseltä tilanne vaikeutuu maaseudun kannalta. Maaseudulta katoavien palvelujen sijaan tarjotaan digitaalisia ratkaisuja, joiden toteuttaminen jää puolitiehen puuttuvan infrastruktuurin takia. Teiden ja muun liikenteen korjausvelka on maaseudulla kasvanut suureksi samalla, kun kau-

punkirakenteita uusitaan. Varoja on vaikea saada osoitettua harvemmin asutuille alueille.

Aluepolitiikka jatkuu, mutta se asema poliittikan kentässä on heikko. Alueita halutaan kehittää yhdessä eri sektoreiden toimijoiden kanssa, ja suuria odotuksia osoitetaan paikallisille yrittäjille. Työpaikkojen, alueen taloudellisen vireyden ja palvelujen säilymisen nähdään riippuvan viime kädessä heidän päätöksistään. Julkinen sektori tekee parhaansa mahdollistavan ympäristön luomisessa yrityksille, mutta huomio ja käytettävissä olevat vähäiset varat rajoittuvat taajamiin ja keskisuuriin tai ainakin kasvaviin yrityksiin. Vähänkään suuremmat yritykset eivät paikkakunnalle tule, ellei niille rakenneta kaikki valmiiksi ja tarjota edullisia vuokraehtoja. Hyvinkin menestyvät yksittäiset yritykset voivat olla kunnalle iso riski, jos ne perustuvat poikkeusyksilöiden tähdenlennoille. Parhaiten kantavat monipuoliseen toimintaan suuntautuneet, mutta silti yhteistyöhön verkottuneet useamman yrityksen paikallistaloudet.

Maaseutuyhteisöt ovat aktiivisia kylätoiminnassa ja toimintaryhmissä: on osaavaa ja motivoitunutta väkeä, joka verkottuu kansallisesti ja hakee aktiivisesti uusia, omia ratkaisujaan haasteellisessa tilanteessa. Toiminta on kuitenkin kuluttavaa, sillä maaseutua kehitetään edelleen projektien varassa ja koko ajan vanhenevalla väellä. Maaseudun väestö ohenee ikäjanan molemmista päistä: yhtäältä luonnollisen poistuman kautta, vieläpä nopeammin kuin kaupungeissa, ja toisaalta muualle opiskelemaan lähtevien nuorten vuoksi. Erityisesti keskiasteen koulutuksen keskittäminen tyhjentää maaseutua.

Maaseudun kokonaiskuva ei kuitenkaan ole synkkä. Kaupungin läheinen maaseutu erottuu terveiden ja hyvinvoivien suomalaisten onnelana. Myös ydinmaaseudulla ja harvaanasutulla maaseudulla syntyy jatkuvasti uusia yhteisöllisiä palveluja elinkeinoinnovaatioita. Maaseutu on houkutteleva virkistäytymisen ja enenevässä määrin monipaikkaisen asumisen tila. Pikkuhiljaa on alettu panostaa monipaikkaisuuden ilmiön merkityksen ja laajuuden osoittamiseksi, mutta politiikan tasolla on vielä pitkä matka useamman virallisen osoitteen rekisteröimiseen, saatikka sen vaikutukseen esimerkiksi verotulojen jaossa.

Maaseudun aluetaloudet ovat entistä monipuolisempia, mutta taloudellinen suorituskyky vaihtelee yhä jyrkemmin eri alueiden välillä, myös maaseudun sisällä. Välineet puuttua näihin kehityskulkuihin ovat vähäiset. Valtionosuusjärjestelmän yksinkertaistaminen ja mahdollinen maakuntauudistus voisivat tarjota ratkaisuja, mutta toinen kysymys on, riittääkö päättäjien poliittinen kunnianhimo. Maaseutu ei ole laajuudestaan huolimatta sellainen kansallisen tai EU-politiikan toimija, että sieltä käsin pystyttäisiin voimakkaasti vaikuttamaan isoihin rakenteisiin. Innovatiiviset sovellukset ovat kannatelleet pitkälle, mutta kehityksen pohjavirtojen suuntaan ei nykyasetelmista juurikaan päästä vaikuttamaan. Maaseudulla toiminen on suurelta osin ”korkeammassa kädessä”, riippuvaista poliittisesti muualla päätettävistä säännöistä ja rahavirroista.

Luonto ja ympäristö ovat maaseudun voimavaroja, joiden merkitys on sekä kansallisesti että kansainvälisesti kasvanut. Samat voimat, jotka voivat vauhdittaa kehitystä siirtomaa-maaseudun suuntaan vaikuttavat tässäkin skenaariossa, mutta niitä tasapainottaa tai kyseenalaistaa kysyntä vihreästä hoivasta ja luontoelämyksistä sekä huoli ekosysteemipalveluista ja ilmastonmuutoksesta, joka saattaa asettaa rajoja raaka-aineiden täysimittaiselle hyödyntämiselle. Kun maaseudun luonto ja ympäristö ovat nousseet asiaksi ja politisoituneet, on ilmaantunut erilaisia vaihtoehtoisia määrittelyn tapoja. Luonto- ja ekosysteemi-aroja korostava saattaa pitää maaseudulla asuvia ja toimivia häiriötekijöinä, jotka pitäisi rajata luonnon ulkopuolelle. Maaseutu nähtäisiin mieluummin erämaana, puhtaana ihmisen vaikutuksesta ja väliintulosta.

On ilmeistä, että maaseudun politiikkaa muotoillaan jo nyt ja vielä enemmän tulevaisuudessa useammista tulokulmista ja lähtökohdista käsin, eikä ristiriitoja ja konflikteja voi välttää. Toisaalta niiden argumentointi ja käsittely on ainoa tapa edetä rakentavasti ja ratkaisuihin päätyen. Maaseutupolitiikassa tämä voi tarkoittaa sitä, että maaseutu alkaa kiinnostaa aiempaa useampia poliitikkoja – ja heistähän on pitkään ollut pulaa. Myös maaseudulle erilaisista oloista ja syistä asettava nuorempi polvi hakee sieltä ehkä erilaisia asioita kuin nykyiset asiakkaat. Maaseutu muuttuu niin kuin muukin ympärillämme.

Elämää sykkivä tulevaisuuden maaseutu

Kolmas skenaario on luonnollisesti toivotulevaisuus. Siinä käytettävissä oleva tila on tunnistettu koko yhteiskunnan ja kaikkien suomalaisten hyvinvoinnin lähteeksi ja voimavaraksi. Maaseudun talous on monipuolista, ja sen luonnonresurssi- ja käytetään kestävästi ja sofistikoitunein tuotantomenetelmin, esimerkiksi yhdistämällä biotaloutta ja digitalisaatiota niin, että tuloksena on korkean jalostusasteen tuotteita, joihin luodusta lisäarvosta suuri osa jää maaseudulle. Ympäristön muutoskestävyyttä edistetään yhdessä maaseutuyhteisöjen resilienssin kanssa, ne kulkevat käsi kädessä ruokkien toistaan. Maaseutu, samoin kuin kaupunkikin tässä skenaariossa, muodostuu oivaltavista hajautettujen ja keskitettyjen ratkaisujen yhdistelmistä.

Digitalisaatiota hyödynnetään niin, että yhä useampi työ on paikkariippumatonta. Ihmiset voivat asua siellä, missä ympäristö tukee parhaiten heidän kokemaansa hyvinvointia. Maaseudulla on paljon osaavaa väkeä, jolla on vankka minäpystyvyyden kokemus: asioihinsa voi ja pitää vaikuttaa. Alue- ja maaseutupolitiikka samoin kuin sektori-politiikat ovat läpinäkyviä ja niiden toimeenpano tehokasta ja joutuisaa. Alueiden toiminta perustuu verkottumiselle, yhteistyölle ja keskinäiselle luottamukselle. Ongelmia ja ristiriitoja esiintyy, mutta niihin suhtaudutaan vakavasti, tartutaan ripeästi ja haetaan kaikkien asianosaisten näkökannat ennen kuin tehdään sellainen päätös, joka on käytännöllinen ja johon kaikki voivat sitoutua.

Samalla kun aluetaloudet ovat vahvistuneet arvon jäädessä enenevässä määrin paikallistalouksiin, Suomi ei kuitenkaan ole sulkeutunut, vaan kantaa kansainvälistä vastuutaan. Tässä skenaariossa maahanmuuttajat tulevat Suomen maaseudulle hallitusti, vaikka taustalla olisikin ilmastonmuutos ja olojen heikkenemisestä johtuva työntö muualle alueilta, joita muutos pahimmin koettelee. Maaseutu uusiutuu ottaakseen vastaan lisää asukkaita, ja varautuu sen edellyttämään kulttuuriin muutokseen.

Maaseutu-, kaupunki- ja aluepolitiikka on ratkaisuiltaan paikkaperustaista, mikä on vahvistanut

kaikkien alueiden omavaraisuutta, kiertotaloutta ja resurssiniukkuutta. Maaseudun hajautettujen ratkaisujen innovointia kätilöidään ja tuetaan samalla tavoin kuin keskitettyjen ratkaisujen innovaatioita, sillä kokonaisuus on vahvempi näiden yhdistelmänä.

Politiikkapäätelmiä tulevaisuuden varalta

Skenaarioilla saamme vaihtoehtoisia näkymiä tulevaisuuteen, mutta mitä politiikassa voisi tehdä välittömästi, jotta kulkisimme varmemmin kohti ihannenäkymää? Ensimmäinen edellytys on, että aluepolitiikka otetaan vakavasti, koskipa se sitten maaseutuja, kaupunkeja tai saaristoa, ja sille palautetaan sellainen horisontaalinen rooli ja vastuu, joka sille Suomen kaltaisessa laajassa maassa väistämättä lankeaa. Maaseutupolitiikan areenat ja välineet tulee saada toimimaan yhteen niin, että vahvan aluepolitiikan roolina on turvata alueellinen tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus, kansallinen maaseutupolitiikka ottaa vastuuta laajasta maaseutupolitiikasta, ja EU-osarahoitteinen maaseudun kehittämisohjelma täydentää näitä niillä edelleen oivaltavasti sovelletuilla välineillä, joita sillä on käytettävissään.

Asenteen muutosta ja ryhtiliikettä tarvitaan myös maaseudulta itseltään. Voisimme alkaa vakavasti miettiä, mitä maaseudun kasvupolitiikka tarkoittaisi – liian paljon tukeudumme asioiden ja toimintojen säilyttämiseen uuden luomisen kustannuksella. Maaseudun kasvupolitiikalla en kehota kulkemaan kohti siirtomaamaaseutua, vaikka kasvun repiminen raaka-aineista voisi lyhyellä tähtäyksellä hoitaa asian. Maaseudun kasvupolitiikka on mahdollinen, kun sitä lähdetään rakentamaan aluetalouden resursseista, kytkennöistä ja verkostoista kestäväen kiertotalouden periaatteella, lisäarvoa paikalle palauttaen. Muotitermi resilienssi voi käytännöllisesti avattuna auttaa, kun haetaan ympäristön, yhteisöjen ja talouden kanalta yhtä aikaa toimivaa kokonaisuutta.

Erityistä huomiota ansaitsee maatalouden luonteen ja roolin sekä sitä kestävästi tukevan maatalouspolitiikan uudelleen ajattelu. Maatalous ja ruokakäsymykset ovat suurten muutosten edessä kan-

sainvälisesti. Viljelijät ovat hyvin tietoisia muutospaineista, myös politiikkaa pitäisi uskaltaa avata uusille näkökulmille ja selkeyttää, mihin sillä pyritään. Olisiko mahdollista kirjoittaa selvästi auki maatalouden elinkeinopoliittiset tavoitteet ja samalla kartoittaa realistisesti, mikä on maatalouden mahdollisuus ylläpitää toimivaa maaseutua ja biodiversiteettiä ja mikä on sen arvo? Jos näihin tarvitaan erilliset, osin toisiinsa nähden ristiriitaiset välineet, sekin on syytä tuoda esille ja hakea silti toimivia, esimerkiksi alueellisesti räätälöityjä, toisistaan poikkeavia ratkaisuja.

Myös politiikkaohjelmien ja niiden toimenpiteiden ja toimeenpanon entistä huolellisempi muotoilu on tarpeen. Esimerkiksi politiikkaohjelmien vaikuttavuuden arviointi on ollut hataraa ja heikolla tietopohjalla, koska ohjelmaa ei ole suunniteltu yhtenä katkeamattomana ketjuna arvioitiin asti. Suomen kaltaisessa, hallinnoltaan toimivassa EU-jäsenmaassa politiikkavälineiden suurempi joustavuus ja räätälöitävyys toisi lisäarvoa – joustoa voitaisiin hyödyntää niin kansallisesti, alueellisesti kuin ohjelmakauden eri vaiheissa eri tavoin toimien. Kun uusia politiikan menettelytapoja ja välineitä pohditaan, kannattaa hakea toimia, joilla rohkaistaan paikallista, joustavaa, matalaan hierarkiaan perustuvaa toimintaa ja osallisuutta.

Innovaatioita tarjotaan ratkaisuiksi yhä useampiin maaseudun haasteisiin, osin perustellustikin. Jotta niiden potentiaali realisoituisi, olisi panostettava paljon nykyistä enemmän yhteiskehittelyyn ja tekijäntiedon hyödyntämiseen. Ammattimainen fasilitointi kohdennettuna innovaatio toiminnan haasteellisimpiin vaiheisiin maksaisi itsensä takaisin, tällä hetkellä sitä pidetään yllisyytenä, johon ei juurikaan haluta satsata.

Valitettavasti maaseutupolitiikassa ei vieläkään voi olla toistamatta digitaalisen infrastruktuurin välttämättömyyttä. Muitakaan asioita ei saada eteenpäin ennen kuin tämä perusta on paikallaan. Mobiiliratkaisut, kuten 5G eivät tule tilannetta pelastamaan, vaan on panostettava kiinteään valokuituun. Se ei kasva itsestään, eikä tapahdu markkinavoimien toimesta.

Viime kädessä asiat tapahtuvat ihmisten toimesta, heidän motivaationsa ja sitoutumisensa voi-

malla. Ihmisten kykyä toimia ja vaikuttaa omilla asioissaan on kaikki syy tukea. Tämä ei rajoitu maaseutuun, vaan se on ylipäättään demokratian edellytys. Toimiva kansalaisyhteiskunta on kaikkein arvokkain voimavaramme. Maaseutupolitiikan näkökulmasta on olennaista, miten esimerkiksi mahdollisten uudistettujen maakuntien pää-

töksenteko toimii. Kun kansalaisyhteiskunta on vahva ja poliittinen järjestelmä toimii, voidaan katsoa suoraan vaikeisiin tulevaisuuden haasteisiin. Se, mitä maailmalla tapahtuu kuuluu myös Suomen maaseudulle, ja se voi valmistautuneena ottaa laajempaakin vastuuta. Voi olla, että sitä tarvitaan.

Lähteet

- AgriResearch Conference - Innovating for the future of farming and rural communities (2018). Saatavissa: <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/news/agriresearch-conference-innovating-future-farming-and-rural-communities> [Viitattu 1.8.2018.]
- Cork 2.0 Declaration (2016). A Better Life in Rural Areas. Saatavissa: <http://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/cork-declaration-en.pdf> [Viitattu 1.6.2018.]
- Kuhmonen, Tuomas & Irene Kuhmonen (2015). Rural futures in developed economies: The case of Finland. *Technological Forecasting & Social Change* 101, 366–374.
- Nyt Sysmässä on myös oma raha, sysmä! (2017) <https://www.sysmaraha.fi/>. [Viitattu 29.9.2018.]
- Potocnik, Janez (2018) R & I Looking ahead towards more resilient and diverse farming systems. Saatavissa: http://ec.europa.eu/newsroom/horizon2020/document.cfm?doc_id=52049 [Viitattu 1.8.2018.]
- Rural 3.0. (2018) A Framework for Rural Development. Saatavissa: <http://www.oecd.org/cfe/regional-policy/Rural-3.0-Policy-Note.pdf> [Viitattu 15.8.2018.]
- Suomen kumppanuussopimus (2014). Finlands partnerskapsöverenskommelse. Saatavissa: <http://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/43217/kumppanuussopimus.pdf> [Viitattu 30.8.2018.]
- Vihinen, Hilka. 2010. Maaseudun kehitysnäkymät - visio 2020. Teoksessa: *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen* 18/2010, 154–161.